

En el cinquentenari dede la mort de l'arquitecte Amigó

L'AVI JOAN

JOAN SOLER I AMIGÓ

Per a mi, no era en Joan Amigó i Barriga, arquitecte; era l'avi Joan. L'avi Joan va ser una presència alhora propera i distant en la meva infantesa. Propera, perquè vaig néixer i créixer al seu voltant, avis materns, pares i germans, a la torre modernista que després fou la seu de l'Escola Jungfrau i que actualment —restaurada i reformada—, acull la secció administrativa de l'Hospital Municipal. Distant, perquè l'avi ja era gran —seixanta-cinc anys era ser gran, llavors—, i no era gaire parlador. Altres articles parlaran d'ell com a arquitecte, jo parlaré d'ell com el meu avi.

La seva figura, el seu posat

Era més aviat alt i duia barba en un temps en què ben poca gent en duia: se la va deixar a l'últim curs de carrera (sembla que era un costum). No portava res comprat fet, sinó a mida, la roba i el calçat. Vestia sempre igual: quan una peça li esqueia, era pràctica i s'hi trobava confortable, se'n feia fer mitja dotzena d'iguals: camises, roba interior, camises de dormir, mitjons i botes —no havia dut mai sabata «anglesa». De botes, en tenia unes amb sola d'espardenya per anar per les obres i no relliscar. Tenia molt vertigen, però no li feia res

L'arquitecte Joan Amigó Barriga. Col·lecció Joan Soler i Amigó. Fotògraf: Napoleón.

d'enfilar-se per les bastides. Abans d'estudiar arquitectura, havia après l'ofici de paleta, havia experimentat la facilitat o dificultat de cada feina, sabia l'esforç que comportava: per poder manar una tasca —deia— abans l'has d'haver feta.

Duia americana i armilla, amb el rellotge de cadena a la butxaqueta, i una mena de llaç molt simple que li estalviava de dur corbata o llacet. A l'hivern duia abric, una bufanda que li voltava el coll i li penjava per l'esquena, i gorra. A l'estiu, anava de cotó, de color cru o de milratlles. Per mudar, en solemnitats, havia dut frac, després jaqué, i barret de copalta. Tenia un joc de bastons de diari, de mudar, i un per fer excur-

Joan Amigó. Col·lecció Joan Soler i Amigó. Fotògraf: Napoleón

sions per la Conreria. No va tenir mai tartana ni cotxe propi, amb cotxer o xofer que el guiés i el mantingués: li era més avinent llogar-ne un quan li convingués, de can Puça.

Era elegant, la barba la hi tallava en Cebado —el besavi del que va donar nom a les actuals perruqueries, de fama ja reconeguda—, això abans de la guerra. Després la vida va canviar molt. Res no tornaria a ser com havia estat abans. Ni ell mateix. Ni la seva barba.

El seu estudi

Per a nosaltres, una habitació molt especial era «el quarto de dibuix», on l'avi treballava. Una ampla post sobre cavallets ocupava bona part de l'espai. Amb uns cordills tibants per on es desplaçaven regles i escaires sobre plànols i còpies en paper vegetal desenrotllats, sostinguts per petjapapers de plom i mostres de marbres i mosaics de diferents varietats. Compassos, tiralínies, flascons de tinta xinesa, caps de carbonets i d'uns llapis grocs, de la marca txeca Koh-i-noor, una màquina de fer punta fixada en un angle de la taula, uns platets on aigualir tintes i aquarel·les, pinzells, el clàssic estri del paper assecant, rotlles de paper de vidre, barres de lacre, cintes mètriques enrotllades dins sengles fundes de pell, un nivell de butxaca de llautó... Croquis a les parets. Un ample prestatge atapeït de plànols i carpetes.

Al costat del rebedor de la porta del carrer de Gaietà Soler, hi tenia el despatx. Una taula, un armari, una arquimesa, un sofà i unes cadires de braços (actualment cedits al Museu), obra del moblista i dissenyador modernista mallorquí Gaspar Homar (autor també del menjador), a partir d'esbossos del meu avi. A la paret del despatx, una reproducció de l'austera

escultura de Sant Francesc d'Assís, de Pedro de Mena. I una mena de creu amb borles de vellut penjant, duta de Terra Santa per una avantpassada. Dins de l'armari, els sis grossos volums de la *Historia general del arte* de Luis Domènech (1886-87), una pila de volums de *L'art de bâtir*, un gran àlbum de *Composiciones decorativas* de Codina y Sert, la col·lecció enquadernada dels *D'Ací i d'Allà*, una pila d'exemplars de la revista badalonina *Gent Nova*, etc. I una capsula de cigars on vaig trobar uns quants toscans revellits i un paquet de tabac —crec recordar que egipci— amb uns quants cigarrets mig florits, com si, de sobte, hagués decidit deixar de fumar. Perquè, del meu record, l'avi Joan no fumava ni bevia. Tot just un glopet de xampany per brindar per Nadal o per un sant. A casa només hi havia vi ranci, madurat en bóta pròpia, i Anís del Mono. Era una persona austera.

La seva família

Els Amigó eren d'ascendència pagesa, venien de Canyet: ja n'hi ha constància des del segle XIV, segons Cuyàs Tolosa. El pare del meu avi, en Ramon Amigó i Umbert, era xocolater, un ofici que li venia de família. A l'avi se li va morir el pare poc després de néixer ell, però aviat sa mare, Francisca Barriga i Torner —la «noia gran»— (de la família que donà nom al que després fou el mercat Torner, la «Plaça Nova»), es va casar, en segones núpcies, amb en Jaume Botey i Garriga. L'anomenaven *bavo* —i a l'àvia, *bava*—, una expressió afectuosa que, a la Badalona d'abans, almenys en l'entorn de la meua família, havia estat usual com a forma casolana d'*avi*.

L'avi Joan va néixer a Francesc Layret, 14, on el seu pare feia de xocolater, però va viure a Can Po Canyonó, un maset antic

situat on ara passa la Via Augusta, davant de la torre Amigó. Una vegada, l'equip d'excavacions del Museu, buscant restes romanes, hi va trobar els fonaments i la part baixa dels murs. Can Po Canyonó va ser derrocat un cop edificada, al costat, la torre modernista. Però les portes i finestres, les rajoles dels sòcols i de la pica, part de la cuina, la comuna i el safareig, van ser reutilitzats en la construcció d'una torre que es va fer a la Conreria. En aquells temps, el material era més costós que la mà d'obra, tot i que no era pas aquest el motiu, sinó el repte que li havia fet el bavo, que no volia deixar can Po Canyonó: «A la Conreria t'hi faràs una torre de nou ric, i no hi penso anar a passar l'estiu».

Els Botey venien de Teià. L'avi Joan hi havia passat temporades de petit, que recordava amb enyor. En els últims anys de la seva vida, un dia va demanar al meu pare que, amb motiu d'estrenar el seu Renault 4/4, el portés a Teià. Just baixar del cotxe, es va dirigir decidit al mur que encaixava la riera: a l'arrebossat del mur va trobar el senyal de quan, de petit, esmolava la cabota de la seva baldufa. Va sentir-se'n tan cofoi! Com un retorn a l'Ítaca perduda.

La meua mare comentava com, a taula, tot dinant, el seu pare i el seu *bavo* acaparaven la conversa parlant d'obres: de les que ells realitzaven i de totes les que es feien a Badalona i on fos. La meua mare, de petita, molts matins acompanyava el *bavo* a passejar, sovint fent campana d'escola: anaven d'obra en obra, xerrant amb els encarregats i els paletes, tots ells vells coneguts, fins al pont del petroli. L'ofici de mestre d'obres era la seva vida. Fins i tot moltes expressions hi tenien relació: «Ja la pujarem drete, la pare!», deia, quan una cosa no anava. En Jaume Botey i

Joan Amigó Barriga. Col·lecció Joan Soler i Amigó. Fotògraf: Napoleón.

Garriga va morir el 12 d'agost de 1934. A casa deien que va ser dels pocs badalonins que van votar a les dues repúbliques, el 1873 i el 1931. Va ser alcalde de Badalona, de 1875 a 1876, pel partit conservador.

D'ofici, en Jaume Botey era mestre d'obres i agrimensor, un títol que es corresponia al que després fou arquitecte. Obra seva és la fàbrica de la CACI, de maó vist, en la qual incorporà tècniques avançades. A tall d'anècdota, el *bavo* va formar part de la comissió badalonina —una mena d'ambaixada— a Elx a comprar les primeres palmeres de la Rambla: abans hi havia hagut acàcies, i encara en queda una.

La carrera d'arquitecte

Al principi d'instaurar-se, la carrera d'arquitectura s'havia d'anar a cursar a Madrid. Fins a finals del segle XIX no es va establir l'Escola d'Arquitectura de Barcelona. En Joan Amigó va ser dels primers a estudiar-hi. L'any 1900 (parlo com ho he sentit dir a casa) van sortir els primers titulats, d'entre els quals el meu avi. Tenia 25 anys. Havia nascut el 27 de gener de 1875: data que sempre havia amagat perquè no li agradava celebrar els aniversaris. Però, amb motiu de l'entrada de les tropes franquistes a Badalona, precisament aquell dia, se li va escapar, enrabiad: només faltava això! el dia que vaig néixer!

Dels seus estudis, sé que va anar a l'escola de Feliu i Vegués —el senyor Feliu—, que admirava (va dissenyar la seva làpida mortuòria reflectint el seu pensament laic, motiu pel qual fou enterrat fora del clos sagrat al Cementiri Vell de Badalona), i va cursar l'ensenyament secundari al Liceu Políglota, a Barcelona, pedagògicament renovador.

A l'Escola d'Arquitectura, sé que va tenir de professor Puig i Cadafalch, i que el projecte de final de carrera va consistir a fer els plànols d'un palau! El modernisme imperava! Era amic d'en Bonaventura Bassegoda, d'en «Peret» Falqués... havia conegut en Domènech i Muntaner i en Gaudí... De viatge de final de carrera, els novells arquitectes van anar a Viena; al meu avi, l'estil Sezession, que incideix més en els elements decoratius que en els constructius, li deixà empremta: es nota en moltes de les seves obres. Em sembla que va retornar a Viena altres vegades, almenys el 1910, de viatge de bodes.

La seva joventut, les aficions

De jove feia colla amb en Vicenç i en Paco Bosch Costa, de l'Anís del Mono, amb en *Rovireta* (de la masia que encara resta al carrer del Rector)... També es feia amb en Pau Rodon, en Peret Renom, l'Eduard Flò (una tela seva cobria un pany de paret de la sala d'estar de casa, que van arrabassar sense dir res quan la torre es va habilitar com a Escola Jungfrau)... D'aquí que hagués fet algunes intervencions a la fàbrica de l'Anís del Mono i pràcticament totes les cases dels Bosch, també una d'estiueig a Arbúcies. I el bell panteó modernista de la família Bosch, al Cementiri Vell. El regal de bodes que li va fer en Vicenç Bosch Costa va ser un delicat joc de té i un altre de cafè de porcellana xinesa, portats directament de la Xina, on tenia relacions comercials.

Aquesta colla d'amics en feien de totes: una vegada van anar a França amb bicicleta; una altra a Mallorca, embarcats en un vaixell de càrrega que duia porcs a coberta, que un temporal es va endur, surant en alta mar. Havia estat més o menys assidu del cafè d'Els Quatre Gats, a Barcelona, on havia conegut i sopat amb en Rusiñol i amb en Ramon

Casas, que va guanyar el premi de cartells de l'Anís del Mono amb les seves manoles.

Casa per a Vicenç Bosch al carrer de la Soledat. Museu de Badalona. Arxiu d'Imatges. Col·lecció: Francesc Lladó Blanch.

D'aficions, sé que li agradava jugar al tresillo i al dòmino, però també al *mahjong*, un joc xinès que s'havia posat de moda en sectors socials distingits: hi jugava amb l'arquitecte Callén (que en J.M. de Sagarra cita jocosament a *Vida privada*) i la seva amistançada francesa, que s'estatjava en una torre de la Conreria. Era afeccionat als toros, admirava aquell gran torero, *el Gallo*. Era assidu al teatre, estava abonat al Romea; i també a la sarsuela... però desafinava molt.

Els meus avis acostumaven a anar regularment a prendre aigües a les Termes Victòria de Caldes de Montbui. Suposo que, a més dels banys termals, l'estada era una ocasió per relacionar-se amb potencials clients. Allà va fer coneixença amb l'escultor Manolo Hugué.

L'avi Joan va ser un membre actiu de l'entitat catalanista badalonina Gent Nova. Hi va dirigir el grup de teatre aficionat, uns actors d'entre els quals s'iniciava una jove Margarida Xirgu. Va dissenyar la senyera de Gent Nova (avui dipositada al Museu), que va obtenir el primer premi al Concurs de Banderes i Senyeres Artístiques de Sabadell, l'any 1907. Quan, l'any 1928, Gent Nova es va dissoldre, el local i els seus socis van incorporar-se al recent creat Orfeo Badaloní. El meu avi va ser dels socis que, quan l'entitat va ser clausurada per la Dictadura del General Primo de Rivera, va continuar cotitzant mes rere mes, perquè pogués reprendre la seva activitat un cop caigués el règim.

Certament, la Dictadura no el va afavorir ni satisfer gaire: en Pere Sabater —*lo Peret*—, l'alcalde nomenat a dit, el va pressionar perquè dimitís voluntàriament d'arquitecte municipal, joc al qual ell es va negar, fins a ser oficialment cessat.

La família Amigó i Amat

En Joan Amigó i Barriga es va casar amb la Conxita Amat i Planas, deu anys més jove que ell. Filla tercera d'un indià badaloní, Don Santiago Amat, que va fer una certa fortuna a Cuba, i de la nissaga dels Planas. L'avia Conxita era bonica, amable, de tarannà senzill i d'una sòbria elegància. Era molt de can Planas: quan l'avi Joan va projectar la torre on viurien, l'avia Conxita li va posar com a condició que hi fes una porteta a la part de dalt (a l'actual plaça de Pau Casals) per poder anar a can Planas sense haver de donar la volta pel carrer de la Costa ni per la riera (el carrer de Santa Eulàlia i l'actual Via Augusta es van obrir molt més tard, als anys cinquanta). Els primers anys de casats, van viure a Barcelona, al carrer de Trafalgar cantonada Ortigosa: les tribunes que hi ha a tot al llarg de l'edifici són dissenyades d'ell.

En Joan Coll i Pujol, una personalitat política de tendència conservadora, diputat, senador i alcalde de Barcelona en diferents mandats, va ser el seu padrí de bodes. Pels volts d'on actualment hi ha el carrer de Coll i Pujol, hi tenia una esplèndida torre, envoltada d'uns jardins romàntics que res no havien d'envejar els de Can Solei-Arnús. Quan es va decidir d'urbanitzar la finca, cap als anys vint, em consta que en Jaume Botey va fer gestions insistents davant l'Ajuntament perquè la ciutat els adquirís a fi de convertir-los en parc públic, però ai! la nostra institució va restar insensible i passiva a la proposta. I avui, qui se'n recorda!

El matrimoni Amigó i Amat va tenir dues filles: la tieta Eulàlia i la Paquita Amigó, la meva mare.

Joan Amigó, arquitecte

Això posava a les seves primeres targetes, en lletra negra i vermella, gruixudes, d'un aire modernista. Aquesta breu presentació el definia. Però ara jo no m'entretindré a comentar com veig i aprecio la seva obra. Només en comentaré alguns trets.

D'entrada, cal observar que, a causa de la proximitat amb Barcelona, a la nova Badalona sorgida de l'era industrial, no hi solien viure els empresaris, tan sols els directors. L'avi Joan va ser més aviat l'arquitecte dels directors de fàbrica, sovint forasters, més que no dels amos: unes cases, doncs, més aviat mitjanes, que no sempre permetien prou lluïment, llevat de can Pavillard, i de can Serra Viñas (que fou derriuïda). Basta observar la casa Bau, d'un puixant fabricant d'oli, obra seva, a Tortosa, per adonar-se del que hauria pogut fer a Badalona. Una altra obra important seva era can Garí, a Barcelona, a la Diagonal (davant d'on actualment hi ha l'escultura de l'Ictíneo de Monturiol, d'en Subirachs), que, a conseqüència de la guerra, va ser bombardejada. També era seva, al carrer de Ferran, la botiga de l'Anís del Mono, força significativa, si un mal dia no l'haguessin derrocat. Tanmateix, com a obres grans, cal comptar-hi algunes fàbriques, com can Tolrà, la Llauna o can Casacuberta, a més de l'església parroquial de Sant Josep. El seu currículum era ben divers, tanmateix: fins havia dissenyat una plaça de braus desmuntable...

L'avi Joan sempre portava trossos de papers a la butxaca, sobres de cartes, que ell reciclava fent esbossos d'idees que se li acudien, amb llapis, sobre la marxa, a peu dret, i croquis de detalls, d'una reixa, d'una balconada, d'una motllura...

Treballava amb especialistes badalonins de diferents rams: l'Arpí ceramista, el vitraller i escultor Domingo Giró, en Rodon ferrer, el dibuixant Blanch... que realitzaven els seus esbossos en cada un d'aquests camps.

Can Bau, edifici modernista al municipi de Tortosa, obra de Joan Amigó. Museu de Badalona. Arxiu d'imatges. Col·lecció: Francesc Lladó Blanch.

Un detall que a mi, als meus 12 o 13 anys i amb la dèria de ser arquitecte quan fos gran, em va fer reflexionar: un parent nostre, Francesc Domènech i Planas, que es va casar amb la néta del potentat català Mundet (el de les Llars Mundet de Barcelona) i se'n va anar a viure a Mèxic, va demanar al meu avi que li fes una masia tradicional catalana com a casa per viure-hi. Una idea genial —vaig pensar jo, des de la meva novençana fibra catalanista—, però l'avi Joan va rebutjar-la de seguida: a Mèxic no se n'han de fer, de masies, gairebé ni aquí; busca't un arquitecte d'allà que et faci una casa que s'emparenti amb l'arquitectura tradicional mexicana, si és això el que volies.

Una de les vivències que recordo al seu costat és la construcció del pessebre, cada any, per Nadal. Era gran, amb unes figures de més d'un pam d'altes, de terra cuita, peces úniques, de traç espontani, obra, segurament, d'en Josep Llimona. El decorat era obra d'un deixeble de l'Alarma, el gran escenògraf, que també havia pintat els decorats del teatre de putxinel·lis de la meva mare quan era petita. Un pessebre escenogràfic, com un gran diorama. Jo em limitava a fer el que l'avi ja no arribava a poder fer.

Quan jo vaig començar a estudiar arquitectura, als anys 1957-1958, sovint tenia converses amb ell. Recordo que es queixava que es permetés construir sostres tan baixos com els d'ara, de ventilació insuficient, que feien sensació d'aixafament. Jo, per exemple, li comentava l'exposició del concurs de maquetes que el Col·legi d'Arquitectes havia convocat per escollir la seva nova seu a la plaça de la Catedral, projectes realment innovadors. Ell sovint es dolia que les noves tècniques —el ciment armat, sobretot— li haguessin arribat tard: hauria

eliminat parets mestres i obert uns finestrals de vidre d'una amplitud que fins llavors no havia estat possible! Intuïa que aquelles noves tècniques comportarien canvis radicals i el sorgiment de nous conceptes i estils. Ell no va passar d'alguns intents de tendència racionalista, com a Can Prat.

La colònia Bosc de la Conreria

Una actuació que no sol aparèixer quan es descriu el currículum professional del meu avi i que no voldria que continués ignorada, és la de la Colònia Bosc de la Conreria. Una operació impulsada pel promotor immobiliari Francisco Artigues Solá —el que va crear la Població Artigues, que després fou el barri del seu nom—. El mateix que va gestionar la venda de la finca dels Coll i Pujol.

L'Artigues va portar de Xile (segons he sentit dir a casa) una sèrie de pràctiques desconegudes aquí. Va introduir el sistema de pagament a terminis, a les cases amb jardinet «a l'anglesa» del barri d'Artigues, que oferia a gent treballadora l'oportunitat d'accedir a una casa en propietat. Una altra idea que l'Artigues va dur d'Amèrica va ser, pels volts del 1915, el projecte d'una colònia d'estiueig en plena natura. La colònia Bosc de la Conreria va ser (segons he sentit dir a casa) la primera urbanització d'estiueig d'Espanya. No cal dir que un indret com la Conreria, a 20 quilòmetres de Barcelona i a 350 metres sobre el nivell del mar, amb unes panoràmiques excepcionals, oferia torres envoltades de bosc i amb vistes al mar.

Anys abans, a l'edifici conegut com el Seminari, s'hi havia instal·lat la colònia de Montalegre, formada per destacats empresaris, directors i enginyers —predominantment anglesos— de les indústries més puixants de Catalunya, a més de

personalitats escàpoles de la guerra del 1914-1918, i d'altres del país (d'entre els quals els Pearson, els Witty (un d'ells, fundador del Barça), els Noble —pares de l'àvia del president Maragall—, el dramaturg i periodista Conrad Roure; els

Humet, i també la família del meu avi, per motius de salut de la seva filla Eulàlia). La colònia tenia el seu pastor anglicà, una cuinera que elaborava exquisideses de la cuina i la pastisseria anglesa, i un tarannà propi en el tracte i les relacions socials.

El mas Po Canyadó de la colònia Bosc de la Conreria. Col·lecció Joan Soler i Amigó.

El promotor de la colònia Bosc de la Conreria fou un dels hereus d'Evarist Arnús i el gerent, Francisco Artigues. L'encàrrec consistia en el projecte de la nova urbanització d'estiueig: el traçat dels camins, la parcel·lació de les finques, l'establiment de serveis comuns (aigua, vigilància, conservació dels camins, quiosc, restaurant, etc.). Va ser ben poc agressiu amb el paisatge: va mantenir, dins el possible, el traçat dels camins existents, eixamplant i arrançant els que solien seguir els cartoixans, els de les fonts, els dels carros que esporgaven el bosc de llenya per als forns i que baixaven el carbó de les carboneres, conservant, a més, els noms tradicionals. Va establir unes normes d'edificació racionals: cada parcel·la havia de tenir una superfície prou gran, cada torre havia de situar-se a una distància fixada dels límits de la parcel·la (de tal manera que la distància entre torre i torre fos baldera), va prohibir el tancament amb murs (només es permetien filferrades i tanques arbustives) a fi de no trencar la unitat del paisatge. Fins al punt de convocar un concurs de tancaments amb un jurat format per prestigiosos arquitectes. L'enjardinament de les parcel·les havia de respectar l'arbrat i la vegetació existent —pins, alzines, arboç, marfull, etc.— i els desnivells naturals del terreny, servint-se del granit, la pedra pròpia del lloc, i no es permetia cimentar el terra. Això sí, l'Artigues era propietari del servei de l'aigua corrent a les torres, i cada constructor estava obligat a adquirir els maons a una bòbila propera, de la seva propietat. Tanmateix, no tot el que s'havia projectat es va arribar a desenvolupar i, d'altra banda, amb els anys, i amb la guerra i la postguerra, aquelles normatives es van anar incomplint.

El «cau» que el pintor badaloní Llorenç Brunet s'havia construït a peu de carretera, al coll mateix de la Conreria, va passar a ser

la casa del guardià, amb l'únic telèfon de la colònia (el 3 de Tiana). Encara avui es conserven al Cau Brunet unes rajoles que testimonien la seva activitat —«pintura, dibuix i excursionisme»— i alguns refranys com «qui té la intel·ligència té la força», «més val deixar els enemics que emmanllevar els amics», «estimeu-vos com a germans i mercadegeu com a estranys», «qui compra lo que no necessita ha de vendre lo que necessita», «no demanis sinó a Déu», «el català que deixa de ser català no és res».

Com a retribució per la seva feina, l'Artigues va pagar al meu avi en espècies: la parcel·la que volgués, amb la condició de construir-hi. Va triar la de situació i vista més privilegiades. L'any 1918 va bastir-hi el nou mas Po Canyonó, integrant l'arquitectura d'aquella entranyable masia on havia nascut amb el nou estil de torre modernista: teules vidrades, torratxa que encara marca l'*skyline* de la carena, l'arc de la sala, etc. I, a la façana, l'escut de Catalunya amb l'àguila rampant, de ceràmica vidrada i de grans proporcions —feta i cuita per l'Arpí—, que en Domènech i Muntaner havia dissenyat com a ensenya de la Renaixença.

Altres estiuejants de la colònia eren els Pavillard, Rombouts, Trias, Aiguader (alcalde de Barcelona), Cortès (escriptor i crític d'art), Callén (arquitecte), el pintor Labarta, etc.

L'empremta catalanista

El seu era un catalanisme de la Renaixença, ja heretat del *bavo*, que solia explicar a la meua mare les llegendes de Jofre el Pelós, del rei En Jaume, d'en Fivaller (que era de Teià), del Príncep de Viana i dels grans herois romàntics. Mostres d'aquesta simbologia són el plafó de majòlica de la Mare de

Déu de Montserrat al patiet d'entrada de can Planas, al carrer de Gaietà Soler; el de Sant Jordi presidint la torre Amigó; l'escut de Catalunya de la torre de la Conreria, el disseny de la llàntia de Badalona a la basílica de Montserrat. És curiós, també, el repetit ús decoratiu de quatre traços verticals en reixes de finestres i de portes, en sanefes, en tancament d'ulls de bou i forats de ventilació de sostremorts, on fos, suggerint les quatre barres.

Pel que fa a l'àmbit cultural, voldria destacar l'activitat a Gent Nova i el suport a la labor de l'Orfeó i el disseny de les respectives senyeres. I també la participació en la difusió de la sardana (un dels seus impulsors a Badalona fou en Rafael Tudó, fundador de l'Esbart Català de Dansaires, casat amb una filla de la seva germana Colometa), en l'organització d'aplecs a Can Barriga, a la Font de les Monges de la Conreria... I, d'una manera privada però ben significativa, el préstec de 20.000 pessetes de l'any 1928 a en Josep Queralt i en Marcel·lí Antich —que mai no va cobrar, per suposat— per fer possible les badalonines Edicions Proa amb el lema «Navego a tot vent».

La seva religiositat

En el tarannà religiós jo el veig una mica com en Gaudí. Fins i tot en la semblança de les fotos d'un i altre amb un ciri anant a la processó, abusivament publicades. Després d'una joventut tal vegada massa liberal, en plena adultesa fou atret per la predicació del pare Francesc Vallet, jesuïta —escindit més tard de l'orde—, una mena d'apòstol dels exercicis espirituals ignasians que incidia fortament en les vides privades i les responsabilitats socials dels seus seguidors, i que “exercí una extraordinària influència a tot Catalunya» (citant la *Gran Enciclopèdia Catalana*).

Era tradicionalment devot de Sant Antoni de Pàdua, patró dels paletes; de Sant Francesc d'Assís, a través dels terciaris franciscans (ajudava el convent dels franciscans a Terra Santa); de Maria Assumpta, patrona de Badalona (va dissenyar el Llit de la

Llit de la Mare de Déu, cremat el 1936, que es mostrava a la nau central de l'església de Santa Maria el 15 d'agost. Museu de Badalona. Arxiu Josep M. Cuyàs. Fotògraf: Sayol.

Mare de Déu, seguint una tradició que enllaçaria amb els misteris medievals de la Selva del Camp i d'Elx).

Tenia per norma treballar gratuïtament en totes les obres destinades a l'Església: la parròquia de Sant Josep, a Badalona; la del Roser (construïda durant la Guerra Civil, com a escola), a Barcelona; la de l'Argilaga, al Camp de Tarragona; alguna capella a la cartoixa de Montalegre, diversos altars laterals a Santa Maria, etc. Era membre de la Junta d'Obra de les dues parròquies badalonines.

Gosaria dir que, de gran, la seva religiositat el decantava cap a una acceptació pacient, i en certa manera passiva, dels esdeveniments. Sobretot després de la guerra, havent passat una dura experiència de presó, ran de ser ajusticiat per ser «de missa», pendent la seva vida de la defensa d'un jove advocat d'ofici, que va aconseguir que en sortís sa i estalvi. Era innovador en l'ofici però socialment conservador, tradicional. Mai no es va decantar políticament cap al franquisme: no tenia cap mena de confiança en el règim imposat militarment ni en les persones que el representaven a Badalona.

En fi. Era una persona de tarannà seriós, silent, observador, amb un deix fi d'ironia que sovint desorientava pel fet d'expressar-se amb una cara hermètica a l'estil Buster Keaton. Mai no el vaig veure imposar cap criteri, cap ordre, cap prohibició. Tampoc no el vaig veure mai gloriarse de res. Assegut a la seva butaca de vímet, sovint recordava el passat —aquell «abans de la guerra»—, però també s'il·lusionava pel futur a través de nosaltres, els seus néts. Va morir el 30 de desembre de 1958, ran dels 84, ara fa cinquanta anys. El doctor Joaquim Trias i Pujol, en una carta de condol a la família, diu d'ell: «No sols era un bon amic, sinó que tenia el caràcter representatiu d'una època i una generació de badalonins que amb ell desapareix». Badalona el recorda havent posat el seu nom a un carrer perifèric, curt, marginal i sense adreces postals.